

GRØNLANDSK HUSFLID

FREMSTILLING, SALG OG FREMTIDSMULIGHEDER

Af civilingeniør *Julius Galster*

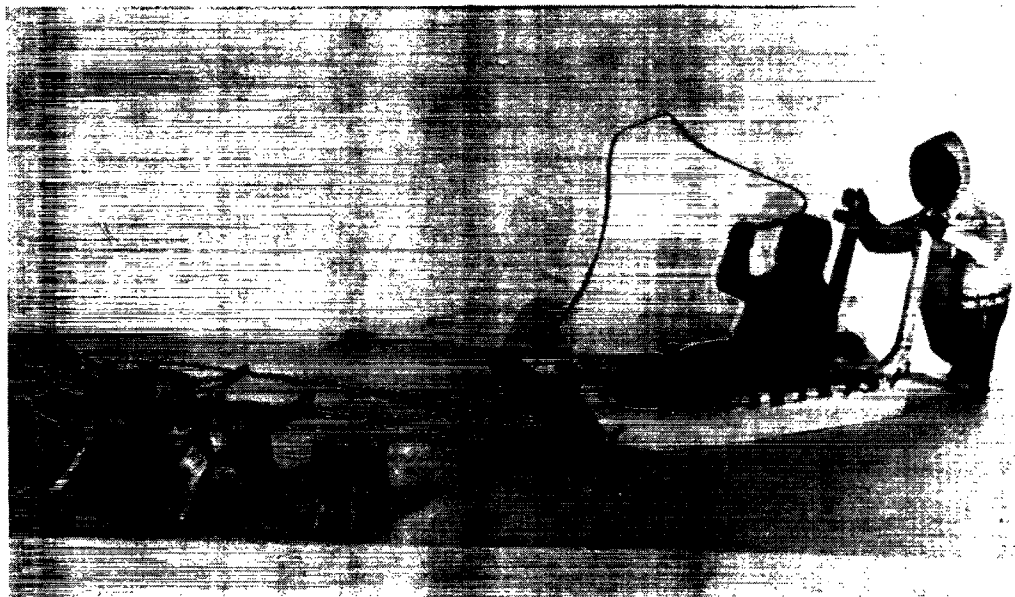
Grønlændernes fingerfærdighed er stor. Gennem generationer har de med dårligt værktøj under vanskelige forhold måttet fremstille deres sindrige våben og redskaber, og også i farefulde stunder - på slæderejser og på farten i konebåd og kajak - har de måttet bruge deres hænder til hurtig udbedring af skader, som måske ellers kunne have kostet dem livet. Det er derfor ikke så mærkeligt, at de også har været dygtige til fremstilling af al slags husflid, og når hensyn tages til de primitive forhold, hvorunder disse ting mange gange er blevet fremstillet, i en måske dårligt opvarmet hytte med snæver plads og ringe oplyst af en osende tranlampe, så er dette al anerkendelse værd. Samtidig har de haft sans for smukke og ejendommelige mønstre og farvesammensætninger, og alle, der har rejst på Grønland, har derfor kunnet glæde sig over de mange smukke husflidsgenstande, ligesom mange herhjemme med stor interesse har kunnet studere dem.

Først og fremmest er grønlønderne dygtige til udskæring i træ, ben og sten. Det er f. eks. rene kunstværker, som Kreutzmann, Rosing og Esra har fremstillet i hvalrostand og flydetræ fra deres boplads Kangamiut i Sukkertoppen distrikt. Lidt længere nordpå er grønlønderne særlig dygtige til at udskære papirknive med smukke ornamenter, perlekæder, bengafler og meget andet. Andre steder excellerer de i figurer, lysestager, askebægre, brevpressere etc. udskåret i vægsten. Praktisk talt langs hele kysten fremstilles der tasker med fantasifuldt skindbroderi eller tasker af sælskind, der ofte er forsynet med sælens kløer på forsiden. Også smukke bælder, sko, skamler og puder er gængse varer.

Til kvindernes festdragt hører der en stor perlekrave med kunstfærdige mønstre. Af perler fremstiller de også lyseduge, servietbånd, tasker, portemonnær etc.

I syddistriktet ved Kap Farvel findes der en speciel græsart, hvis strå egner sig fortrinligt til kurvearbejder, og af dette strå forarbejdes meget smukt fletværk.

Grønlændernes modeller af kajakker og konebåde indeholder både personer og en grønlønders hele fangstudstyr og er en meget søgt souvenir, ofte fremstillet af det smukke, gennemsigtige tarmskind. Små slæder af hvalrostand forspændt med hundespand er også nydeligt lavet, og endelig er der de mange smukke fugle-

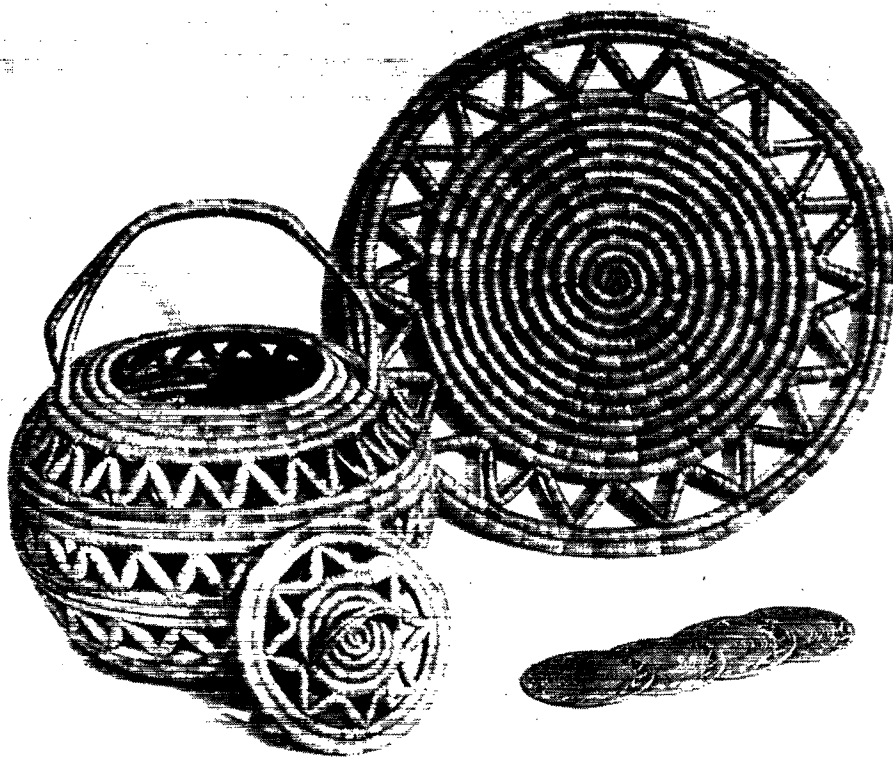
Arbejde i tand fra Nordgrønland.

skind, især af ederfugle og alke, som først og fremmest bliver anvendt til tæpper, men som også bruges til kåber, capes, tevarmere etc.

Men det er ikke nok at kunne fremstille en vare, man må også kunne afsætte den, og dette har naturligvis været meget besværligt for grønlænderne i tidligere tider, langt borte fra alfarvej som Grønland var, samtidig med at der på den tid kun kom få rejsende til landet. Fremgangsmåden var dengang sådan, at de danske embedsmænd i vinterens løb, når grønlænderne kom til dem med deres husflids-genstande, opkøbte disse, nærmest for at hjælpe grønlænderne til at fremskaffe kontante penge til indkøb i butikken, men det var jo begrænset, hvad de danske kunne aftage.

Indtil den nyeste tid har den grønlandske husflid derfor været af ringe økonomisk betydning. I „Grønland geografisk og statistisk beskrevet“ (1857) beretter Rink således:

„Hele grønlændernes industri indskrænker sig som omtalt til den husflid, enhver familie anvender på at forske sig selv de nødvendige klæder og fangeredskaber. Det var imidlertid vel værd at undersøge, om ikke en og anden beskæftigelse for de mange ledige hænder og navnlig fruentimmernes kunne udfindes, især for den lange vintertid. Den første betingelse herfor var rigtignok en bedre samfundsorden end den, der nu eksisterer. Men forøvrigt ville vi blandt sådanne mulige industrigræne fremhæve skindberedning og bundtmagerarbejde. Den nuvæ-

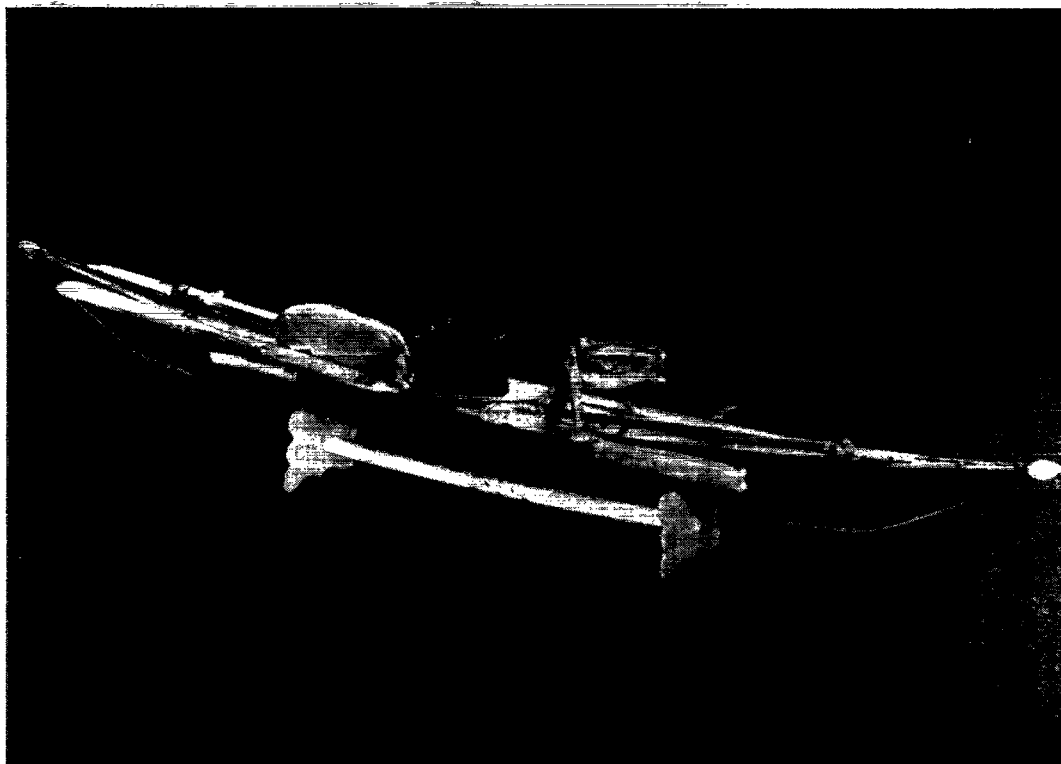

Kur-vearbejder fra Igpiq i Sydgrønland.

rende skindberedning består i skindenes befrielse for fedt i urinballien, hvorpå afhåringen og blødgøringen for det meste kun sker ved mekaniske midler. Ved blegning og farvning tilberedes dernæst smukke kouleurte skind. De, der skulle bruges til både, lader man ganske gennemtrænges af tran, og hårene løsne sig ved henliggen. Da disse arbejder udføres med megen færdighed og svarende til brugen i Grønland, kan dette heller ikke fejle, at de samme folk måtte kunne lære at tilberede gjenstande for det europæiske marked, såsom allunerede skind, og deraf atter handsker m. m.“

Dr. Krabbe skriver i sin bog om Grønland, der er udkommet i 1929, men som er baseret på hans iagttagelser gennem et langt lægeliv deroppe helt tilbage til halvfemsernes første år:

„Derimod drives der overalt i Grønland blandt de indfødte en del husflid i form af huskunstindustri, hvis produkter sælges til de danske. Det drejer sig her om arbejder af skind, vægsten, hvalrostand m. m. samt dukker og modeller af kajak, konebåd og hundeslæde, meget ofte smukt forarbejdede småting, som ganske vist

Kajakmodel som den fremstilles i Egedesminde distrikt.

finder en ikke ringe afsætning, men som dog ikke bør søges at spille nogen nævneværdig samfundsrolle.“

I midten af tyverne var „Foreningen til hjælp for grønlandske børn“ blevet stiftet. Denne tog sig også af husflidssagen og opkøbte i årenes løb en efter grønlandske forhold ikke helt ringe mængde husflidsarbejder, som solgtes i Danmark eller anvendtes til tombolaer, basarer o. lign. Samtidig havde et privat firma givet sig i lag med opgaven, men det viste sig vanskeligt for dette at klare sig økonomisk.

Dr. Laurent Christensen (tidl. Julianehåb) og hans søster, fru kolonibestyrer Hedemand, Frederikshåb, havde allerede fra deres første tid i Grønland interesseret sig meget for denne side af grønlændernes arbejde, og de henvendte sig i 1937 til direktør Daugaard-Jensen for om muligt at få sagen lagt ind i bedre rammer. Direktør Daugaard-Jensen kom i forbindelse med Håndarbejdets Fremme, og da dr. Laurent Christensen og fru Hedemand i slutningen af 1937 kom på permission til Danmark medtagende et større parti grønlandske husflidsgenstande, blev dette solgt gennem Selskabet til Håndarbejdets Fremme, og det syntes, som

Armbånd i sølv med Thule-figurer og en original Thule-kæde.

om der her i landet gennem selskabets butikker ville være muligheder for at kunne afsætte disse ting.

Under medvirkning af direktør Daugaard-Jensen blev foreningen Grønlandsk Husflid da stiftet i februar 1938. Formålet skulle være at fremme grønlandsk husflid på grønlandsk grundlag og at støtte salget af husflidsprodukter. Samtidig skulle foreningen arbejde for, at der blev ydet grønlænderne vejledning og undervisning i husfliden.

Foreningen har nu næsten 20 års virksomhed bag sig gennem en vandring, der har været rig på vanskeligheder, men også har haft sine mange lyspunkter.

Umiddelbart efter dens start kom krigen, som delte arbejdet med husfliden i 2 dele, arbejdet i Danmark og arbejdet i Grønland. Her i landet blev det lille lager af grønlandsk husflid naturligvis hurtigt udsolgt.

På Den kgl. grønlandske Handels plads lå der imidlertid et stort parti ederfugleskindtæpper, og da der samtidig også var en del flinke, unge grønlændere hernede, som gerne ville arbejde med disse ting og have den dermed følgende fortjeneste, var det naturligt, at foreningen overtog disse skind, som dårligt kunne sælges i

den foreliggende form, og syede dem om til børnekåber, capes, pipalukker, puder, tehætter, barnevognstæpper, ja, endog til pudderkvaste, som var mangelvarer på daværende tidspunkt. Ligeledes blev der fremstillet en del varer af glasperler, hundeskind, isblink o. lign., som det lykkedes foreningen at få fat på.

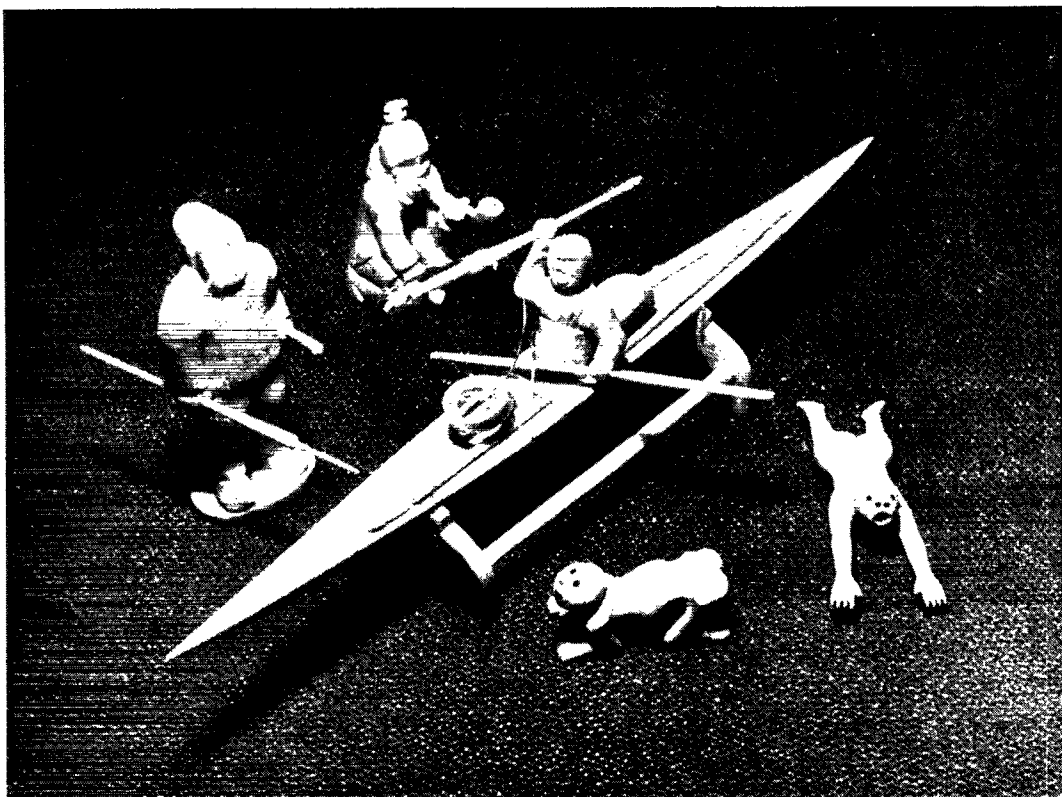
Samtidig optog foreningen uldbehandlingen på sit program, og nogle grønlændere og grønlænderinder blev uddannet i kartning, spinding og vævning af et lille parti grønlandsk uld, som velvilligst var stillet til disposition.

På Grønland var man indstillet på, at afbrydelsen af forbindelsen med Danmark ville få det påbegyndte arbejde til at gå i stå, men skæbnen ville det helt anderledes, idet anlæggelsen af de amerikanske baser på Grønland medførte, at amerikanerne i stort antal som soldater, håndværkere eller arbejdere for entreprenørerne kom til Grønland og til og med en stab, der hurtigt skiftede. Alle disse ville have grønlandske souvenirs med hjem til deres slægt og venner, så allerede i slutningen af 1941 gjorde den grønlandske husflid sin entre i butikkerne ved baserne, og i de kommende 3-4 år omsattes for op imod 500.000 kr. grønlandske husflidsprodukter, penge, som naturligvis var velkomne i mange grønlandske husholdninger.

Det siger sig selv, at denne store produktion beslaglagde megen arbejdskraft, og vel også, at husflidsfremstillingen kom til at smage af hjemmeindustri. For at forhindre husflidsarbejderne i at gribe ind i fangsten og fiskeriet ordnedes det således, at husflidsvarer kun indkøbtes i tiden 1. oktober til 1. maj. Ved så store mængder, som der her var brug for, kneb det meget ofte for grønlænderne at få de nødvendige materialer: skind, perler og ben m. m., og foreningen måtte derfor også påtage sig denne opgave. De danskere, der færdedes på baserne dengang, så tit og mange gange de talrige flyvende fæstninger og flyvemaskiner komme strygende ned på landingsbanen hen under aften, tømmes for mandskab og passagerer, der så strømmede ind i det store butikslokale, hvor alle målbevidst stilede hen mod et bestemt hjørne for der at forsyne sig med dukker, kajaker etc.

Efter krigen sygnede salget på baserne hen, således at det i og for sig kneb med at komme af med det parti, som havde samlet sig op i det sidste halve år før kapitulationen. Der var ikke så mange amerikanere på baserne; de, der var tilbage, blev der i længere perioder, pengene var mindre og konkurrencen med billige og smukke ting fra alle steder af verden til gengæld større.

Interessen for de grønlandske husflidsgenstande var imidlertid blevet større her i Danmark, og afsætningen gik derfor ganske godt, gennemsnitlig vel for 20-40.000 kr. om året, og salget i Grønland uden for baserne steg også betydeligt, efter at nyordningen satte ind i 1950, idet der da kom mange danske håndværkere, anlægsarbejdere, fiskere og folk i alskens ærinder til Grønland i kortere eller længere perioder.

Figurer udskåret i narhvaltand.

Husflid er jo egentlig noget, som hører ind under Den kgl. grønlandske Handel, men da emnet er for småt, og vanskelighederne ved at få de rette kvaliteter ved indkøb, ligesom vanskelighederne ved opbevaring og afsætning er ret store, har hverken ministeriet eller Handelen taget direkte del i ophjælpningen af husflidsspørgsmålet. Derimod har disse myndigheder stedse været interesserede og gennem årene støttet foreningen Grønlands Husflid økonomisk.

Også landshøvdingen og det grønlandske landsråd har vist husflidssagen stor interesse.

Foruden igennem denne forening omsættes der mange husflidssager dels direkte på skibene og dels fra enkelte udsalg ved kolonierne enten hos private eller af og til nu også fra Handelens butikker. Alle, der har rejst på Grønland, vil sikkert have fulgt, hvorledes grønlænderne, når der kommer skib i havn, viser deres husflidsarbejder frem om bord på skibene. De er nu ofte af overraskende god kvalitet, idet også grønlænderne har gjort den erfaring, at efterspørgslen efter varerne stiger betydeligt efter deres bonitet. Der er næppe nogen tvivl om, at selv om den sam-

Model af konebåd fremstillet i Julianehåb distrikt.

I de omsætning af husflidsvarer i Grønland, incl. baserne, og i Danmark sikkert drejer sig om 100-200.000 kr. årlig, så vil denne ved den rigtige tilrettelægning kunne sættes betydeligt op. Grønlands husflidsforening har på sit program, at der i lighed med, hvad der finder sted inden for svensk og norsk husflid, skal være en husflidskyndig konsulent til at bistå producenterne og tilrettelægge indkøbene, ligesom alle varer, der anerkendes af foreningens repræsentanter, skal mærkes, og kun disse varer sælges gennem udsalgsene i Grønland såvel som i Danmark; desuden at der oprettes udsalgssteder som små trækiosker el. lign. så nær landingspladsen som muligt på de steder, der er oftest besejlet eller på anden måde har turistbesøg, yderligere, at der etableres undervisning i skindbehandling og i syning af forskellig husflid, i uldbehandling, spinding og vævning etc. gennem husmoderforeninger, aftenskoler og husmoderskoler.

! Ifald husfliden udvikler sig i større stil, vil det være nødvendigt, at der bliver stillet midler og råmateriale til rådighed. Den store interesse for udskårne benarbejder og manglen på hvalros- og narhvaltand har f. eks. bevirket, at der af Grønlands husflidsforening udsendes en del afrikansk elfenben til Grønland, idet det kniber med at skaffe narhval- og hvalrostand i fornødent omfang.

Alt taget i betragtning er der al mulig grund til at formode, at grønlænderne i de kommende år vil kunne få en stigende afsætning af disse ting og en god fortjeneste. Husflidsforeningen har forsøgt eksport til Amerika og Vestindien, men told og andre restriktioner i forbindelse med, at der for tiden ikke laves mere end det, der kan omsættes i Grønland og Danmark, har bevirket, at dette endnu er fremtidsdrømme.

FRA DET NYE THULE

Af journalist *Helge Christensen*

Det kan i dag med sikkerhed siges, at det var en lykke for Thule-folket, at det kom til at flytte fra det gamle Thule til det nye. Man hører nu og da sære fremstillinger, som siger, at det var en tvangsforflytning eller noget i den stil, men det passer ikke. Ingen bad Thule-folket om at flytte, det var dem selv eller rettere sagt deres fangerråd, der tog beslutningen.

Det er inspektør i Thule, *Egon Mørch Rasmussen*, der siger dette i en lille samtale kort før afrejsen til Grønland efter en overstået ferie herhjemme.

- Men der er flere misforståelser, siger Mørch Rasmussen, jeg møder ofte den udtalelse, at vi må da sagtens kunne undgå at lide savn af nogen art, for vi har jo biograf, klubber, kilometerlange veje, flyveplads, biler, amerikanske shows o. s. v. Vi lider ikke savn, men vi har ingen af disse mange moderne foreteelser. Misforståelsen skyldes, at man stadig bruger navnet Thule om den amerikanske base, endog i den danske statsradiofonis vejrmeldinger. Det er ikke Thule, der hvor amerikanerne holder til, for vi tog navnet med os, da vi flyttede nordpå.

- Hvornår var det, flytningen fandt sted?

- Det var i sommeren 1953. Alle Thules beboere flyttede pr. hundeslæder op over Politikens Bræ, 160 km nord for det gamle Thule, og her er så vokset et nyt lille samfund op. Jeg må hellere sige to, nemlig et på Herbert Øen og et i det nye Thule, hvor bopladsen Qanaq lå.

- Hvor mange mennesker tæller disse to små samfund i dag?

- I Thule bor der 13 familier, det vil sige omkring 100 mennesker, på Herbert Øen bor der ca. 50 mennesker, og omkring 50 andre er flyttet til forskellige pladser i distriktet. Alle lever de på gammeldags vis af fangst, på havet såvel som i fjeldene. Fangstforholdene i distriktet er gode, selv om rævefangsten er noget ringere, end den var ved det gamle Thule. Der fanges narhvaler, hvidfisk og hvalrosser i Thules nærhed, rævene må man køre lidt længere efter, men 100 km fra eller til, når man har et godt hundespand for slæden, betyder intet.